

FARG'ONA VODIYSI SHAHARLARIDA TIBBIYOT

(1917-1924 YY)

Dilnoza G'anieva

University of science and technologies

Sovet hokimiyatining dastlabki yillaridagi keskin harbiy-siyosiy kurashlar sharoitida Farg'ona vodiysining shahar aholisi hayotida ijtimoiy muammolar keskinlashib ketdi. Bu jarayonlarda yuzaga kelgan iqtisodiy tanglik oqibatida aholi o'rtasida turli yuqumli kasalliklar avj olib, aholi o'rtasida sanitariya-gigiena qoidalari, sog'lom turmush tarzi, tibbiy madaniyatni targ'ib etish, kasalliklarni o'z vaqtida davolash ishlari e'tibordan chetda qoldi. O'lkada shifokor mutaxassislarning yetishmasligi, aholi turmush darajasining pastligi bois ular o'rtasida turli xil kasalliklar keng tarqalgan edi. Statistik ma'lumotlarga ko'ra, 1917 yilda O'zbekiston hududida 128 ta shifokor bo'lib, Farg'ona viloyatida esa har 50.000 kishiga bitta shifokor to'g'ri kelar edi.

Masalan, XX asr boshlarida Namangan shahrida 15 o'rinli bitta kasalxona bo'lib, 2.330 kishiga bir o'rin to'g'ri kelar, jami kasallarga 2 nafar shifokor, 4 feldsher va bitta dorishunos xizmat ko'rsatar edi. Qishlokdarda yashovchi aholi esa tibbiy xizmatdan deyarli foydalana olmagan. Buning natijasida o'lkada vabo, chechak, bezgak va boshqa ko'plab yuqumli kasalliklar tarqalib, aholi demografiyasiga jiddiy ta'sir ko'rsatgan.

1914 yilga kelib shifoxonadagi oddiy aholi uchun o'rinlar soni 30 taga yetgan. Ammo shifokorlar soni 4 taga tushib qolgan. Kasalxonaning ahvoli ayanchli darajada bo'lib, sanitariya-gigiena talablariga javob bermagan, tibbiyot anjomlari yetishmagan, xonalar sovuq ahvolda bo'lgan. 1917 yilga kelib kasalxonada ishlovchi shifokorlar soni 3 nafarga yetgan 10 ta qo'shimcha joylar tashkil etilib, 30 tasi erkaklar va 10 tasi ayollarga ajratilgan. Shahar kasalxonasida bemorlar shifokor qabuliga har kuni qatnab davolanar edilar. Bu yerda bir yil davomida mahalliy aholi vakillaridan 10.000 kishigina foydalana olgan.

1918 yilda Namangan viloyatida ham M. G'aniev boshchiligida sog'liqni sakdash bo'limi tashkil etilgan. Namangan shahridagi kasalxonada keyingi yillarda o'rinlar soni ko'payib, 60 o'rin erkaklarga, 30 o'rin ayollarga, yana 30 o'rin yuqumli kasalliklarga ajratilgan. Shaharda 1 ta erkaklar ambulatoriyasi ochilgan. Shaharning

mahalliy aholi yashaydigan qismida ham davolanish punktlari ochilgan bo'lsa-da, shahardagi notinchliklar tufayli ish olib bormagan. Shahar kasalxonasida yuqumli kasallar uchun 14 o'ringa mo'ljallangan bo'lim mavjud bo'lsa-da, u yerga 27 kishi joylashtirilgan. Kasalxonada o'rinlar soni va tibbiyot xodimlarining yetishmasligi tufayli yuqumli kasallikka chalingan 12 ta mahalliy aholi vakillari o'z uylarida davolanishga majbur bo'lishgan. Shaharda tarqalgan «o'lat» kasalligi oqibatida bemorlarning 50 % i qirilib ketayotganligi

ta'kidlanadi. 1919 yildan boshlab Namangan shahrida chechakka qarshi emlash guruhlari tashkil qilingan. Biroq tibbiyot xodimlarini yetishmasligi tufayli emlash ishlari qiyinchilik bilan amalga oshirilgan.

1918 yilda Skobelev (Farg'ona) shahrida 60 o'rinli ayollar va bolalar kasalxonasi, Eski Marg'ilonda esa mahalliy ayol va bolalar uchun 10 o'rinli kasalxona xizmat ko'rsatgan. 1920 yilda Skobelev shahrining eski qismida ayollar uchun unchalik katta bo'lmagan bitta kasalxona faoliyat ko'rsatgan. Shu yili shaharda yana bitta tug'ruqxona va yangi tug'ilgan chaqaloqlar uchun «Sut tomchilari» bo'limini ochishga harakat qilindi. Biroq turar joy topilmaganligi oqibatida bunday reja amalga oshmay qolgan.

1923 yilda Farg'ona shahridagi kasalxona 40 o'ringa mo'ljallangan bo'lib, ulardan 20 tasi yuqumli kasalliklar, 20 tasi esa oddiy kasalliklar bilan og'rikan bemorlar uchun edi. Shahar kasalxonasida 34 nafar xodim faoliyat ko'rsatgan bo'lib, ularning 2 ta shifokor, 2 ta doya, 25 ta yordamchi xodimlardan iborat edi. Kasalxonada kuniga o'rtacha 40 ga yaqin bemorlar statsionar tarzda davolangan. Shuningdek, kasalxona qoshida ambulatoriya va tish shifokori xonasi ham bo'lib, ularda har kuni 30-40 tacha bemor davolangan. Biroq kasalxonada aholiga tibbiy xizmat ko'rsatish hamda tibbiy jihozlar bilan ta'minlanish holati qoniqarli darajada bo'lgan. Bemorlar uchun zarur bo'lgan ko'rpa-to'shaklar, dori-darmonlar yetishmagan, issiq ovqatlar umumiy qozonda tayyorlanar edi. Kasalxonalar uchun viloyat sog'liqni saklash bo'limi tomonidan ajratilgan mablag' yetishmasdi. Kasalxona binosi ham ta'mirlanish holatida edi. Isitish pechlari ishlamas, elektr energiyasi va suv bilan ta'minlanish holati ayanchli ahvolda bo'lgan.

Marg'ilondagi shahar kasalxonasi ham 15 o'rindan iborat bo'lgan. Kasalxona alohida bo'limlarga ajratilmagan bo'lsada, ularning 5 ta o'ri mahalliy ayollar va

bolalar uchun ajratilgan edi. Butun Marg'ilon shahri aholisi uchun bitta shifokor xizmat qilgan.

1923 yil 1 iyuldagi hisob-kitoblarga ko'ra, Farg'ona viloyatida aholining har 79011 nafariga bitta shifokor xizmati to'g'ri kelgan. Eski Marg'ilonda esa 25 o'rinli shahar kasalxonasi, 30 o'rinli bolalar uyi hamda shahar ambulatoriyasi mavjud bo'lgan.

1919 yil noyabrda Andijonning yangi shahar qismida shifokor N.A.Kinze yetakchiligida ambulatoriya ochilib, asosan, rusiyzabon aholi vakillari uchun xizmat qilgan. Ikkinchi ambulatoriya esa shifokor V.Yu.Voevodskiy tomonidan 1920 yil 1 yanvarda tashkil etilgan. Ambulatoriya shaharning eski qismida joylashgan bo'lib, asosan mahalliy aholiga vakillariga xizmat qilgan. 1920 yilda Andijonda 2 ta shahar kasalxonasidan tashqari aholiga 3 ta ambulatoriya, dorixona xizmat ko'rsatgan. Shahardagi birinchi kasalxona 120 o'rindan iborat bo'lib, unda jarrohlik, terapiya va akusher-ginekologiya bo'limlari tashkil etilgandi. Mazkur kasalxona shahardagi eski binolarning birida joylashgan bo'lib, uning bir-biridan ajralgan 5 ta binosi, keng hovlisi, oshxonasi va omborxonasi bo'lgan. Kasalxona binolarini yoritishda 5 ta elektr chiroklari va kerosin lampalardan foydalanilgan. Oziq-ovqat ta'minot zaxirasi faqat kundalik mahsulotlardan iborat bo'lib, issiq ovqat kunda bir mahal tayyorlangan, kamquvvat bemorlarga vrach tavsiyasi asosida bir kunda bir stakan sut ham berilgan. Kasalxonada dori-darmonlar chegaralangan miqdorda bo'lib, ko'plab tibbiy buyumlar va dori-darmonlar yetishmagan.

XX asr boshida Qo'qon shahrining yangi qismida 2 ta kasalxona va 1 ta ambulatoriya bo'lib, unda 4 nafar shifokor ishlagan. 1921 yilda shaharning eski qismida ham 2 ta kasalxona va ambulatoriya bo'lib, u yerda 2 nafar shifokor xizmat qilgan. 1924 yilda Qo'qon shahrida 90 o'ringa mo'ljallangan kasalxona bo'lib, u jarrohlik, terapiya, ginekologiya va ko'z kasalligi bo'limlaridan iborat bo'lgan.

1924 yilda O'sh uezdi aholisi 123132 kishini tashkil etgan. Shaharda 30 o'ringa mo'ljallangan kasalxona bo'lib, unda jarrohlik, terapevt, yuqumli kasalliklar, akusher-ginekologiya bo'limlari aholiga xizmat qilgan. Shaharning yangi va eski qismlarida ham ambulatoriyalar bo'lib, har ikki muassasada bitta shifokor ishlagan. Xulosa shuki, bu davrda Farg'ona vodiysi shaharlarida ijtimoiy infratuzilmalar aholi ehtiyojlarini ta'minlay olmas, zamon talablariga javob bermas edi. Shaharlarda shifoxonalar yetishmas, yangi ochilgan sanokli tibbiy muassasalarning ahvoli ham qoniqarsiz holatda edi. Chunki, binolar yetishmasligi sababli ko'pgina shifoxonalar

maxsus jihozlangan binolarda emas, balki ular savdo yoki boshqa maskanlar o'rnida joylashgan edi. Muammolardan yana biri tibbiyot sohasidagi mutaxassislar yetishmas edi. Sovet hukumati shaharlarda yuqumli kasalliklarning oldini olish, ularni davolash uchun yetarli mablag' ajratmagan.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Mansurov U. Farg'ona vodiysi shaxarlari tarixi (1917-1924 yillar). Namangan: 2019.
2. Ro'ziboev T., Hojimirzaev M. Namangan viloyati: Spravochnik. - Toshkent: O'zbekiston, 1981. - B. 92.
3. NVDA, 796-fond, 1-ro'yxat, 49-ish, 2-varaq.
4. O'zR MA, R.40-fond, 1-ro'yxat, 137-ish, 399-varaq.
5. NVDA, 796-fond, 1-ro'yxat, 49-ish, 3-varaq.
6. NVDA, 796-fond, 1-ro'yxat, 48-ish, 5-varaq.
7. FVDA, 221-fond, 1-ro'yxat, 277-ish, 22-varak.
8. O'zR MA, R.17-fond, 1-ro'yxat, 1130-ish, 380-varaq.
9. AVDA, 90-fond, 1-ro'yxat, 69-ish, 43-varaq.
10. Muxitdinov M., Xujakov A. Zdravooxranenie Andijanskoy oblasti. - Tashkent: Meditsina, 1985. - S. 17.
11. O'zR MA, R.17-fond, 1-ro'yxat, 1130-ish, 379-varaq.
12. Sredne-Aziatskiy meditsinskiy jurnal. T. 5. 6. Iyun. - T.: Tipografiya Vostokazgosizdat, 1924. - S. 283.
13. Mamadaliyev, X. (2022). Farg'ona vodiysi shaharlarning ma'muriy boshqaruv tizimi (XIX asr oxiri–XX asr boshlari). Scienceweb academic papers collection.
14. Mamadaliyev, X. (2022). Farg'ona vodiysi shaharlari tarixi (XIX–XX asr boshlari)/monografiya–Toshkent.:“Fan ziyosi” nashriyoti, 2022. 192 bet. Scienceweb academic papers collection.
15. Mamadaliyev, X. (2022). Rossiya istilosi arafasida Farg'ona vodiysi shaharlari. Scienceweb academic papers collection.
16. Mamadaliyev, X. (2021). Works of local sources as an important source in the history of the cities of the Fergana valley. Scienceweb academic papers collection.

17. Mamadaliyev, X. (2021). Qo‘qon xonligi tarixiga oid horijiy manbalar. Scienceweb academic papers collection.
18. Mamadaliyev, X. (2021). Qo‘qon xonligi shaharlari (XIX-XX asr boshlari). Scienceweb academic papers collection.
19. Mamadaliyev, X. (2020). Farg‘ona vodiysida" Yangi shahar" larning paydo bo‘lishi va o‘zgarishlar. Scienceweb academic papers collection.
20. Mamadaliyev, X. (2019). The role of the cities of Fergana Valley as socio-cultural centres (at the end of XIX century). Scienceweb academic papers collection.
21. Mamadaliyev, X. (2019). Farg‘ona vodiysidagi urbanizatsiya jarayonlari. Scienceweb academic papers collection.
22. Mamadaliyev, X. (2019). Farg‘ona vodiysi shaharlari hududi va aholi tarkibidagi o‘zgarishlar (XIX asr oxiri–XX asr boshlari). Scienceweb academic papers collection.
23. Mamadaliyev, X. (2018). Qo‘qon xonligi shaharlarida madaniy hayot (XIX-XX asr boshlari). Imom Buxoriy saboqlari.
24. Mamadaliyev, X. (2017). Farg‘ona vodiysi shaharlarining tashqi savdo aloqalaridagi o‘rni. Scienceweb academic papers collection.
25. Mamadaliyev, X. (2017). ADMINISTRATIVE, REGIONAL GOVERNING SYSTEM OF KOKAND KHANATE AND THE ROLE OF CITIES IN IT. Scienceweb academic papers collection.
26. Mamadaliyev, X. (2015). Farg‘ona vodiysi shaharlarida an‘anaviy madaniy hayotning o‘ziga xos xususiyatlari. Scienceweb academic papers collection.
27. Mamadaliyev, X. (2014). Andijon shahrining ijtimoiy-iqtisodiy va ma‘muriy hududiy o‘zgarishlari (XIX asr oxiri XX asr boshlari). Scienceweb academic papers collection.
28. Mamadaliyev, X.I.(2014). Sotsialno-ekonomicheskie i administrativno territorialnye izmeneniya v gorode Margilan (kones XIX veka i nachalo XX veka). Istoriya i arxeologiya (pp. 54-57).
29. Mamadaliyev, X. (2014). Regional changes in socio-economy and administration in Kokand city (The end of XIX and–the beginning of XX centuries). Scienceweb academic papers collection.

30. Mamadaliyev, X. (2013). The description of socio-economical and cultural problems of the cities of Fergana region in local newspapers (In example of the newspaper "The newspaper of Turkistan region"). Scienceweb academic papers collection.
31. Mamadaliyev, X. (2012). Farg'ona vodiysi shaharlarning viloyat boshqaruv tizimida tutgan o'rni (XIX asr oxiri–XX asr boshlari). Scienceweb academic papers collection.
32. Mamadaliyev, X. (2012). XIX asr so'ngi choragi–XX asr boshlarida Farg'ona vodiysi shaharlari. Scienceweb academic papers collection.
33. Mamadaliyev, X. (2010). Qo'qon xonligining chorizm tomonidan istilo qilinishi. Scienceweb academic papers collection.
34. Mamadaliyev, X. (2009). Marg'ilon shahridagi ijtimoiy-iqtisodiy hayot. Scienceweb academic papers collection.
35. Mamadaliyev, X. (2009). Qo'qon xonligini Rossiya imperiyasi tomonidan bosib olinishining mahalliy matbuotda yoritilishi (Turkiston viloyati gazetisi misolida). Scienceweb academic papers collection.
36. Mamadaliyev, X. (2009). XIX asr oxiri XX asr boshlarida Andijon shahri. Scienceweb academic papers collection.
37. Mamadaliyev, X. (2008). Farg'ona vodiysidagi tarixiy obidalar (Namangan shahri misolida). Scienceweb academic papers collection.